Çутă та ырă сăнарĕ яланах асра пулĕ

2014 çулхи ака уйăхĕн 11-мĕшĕнче паллă чăваш драматургĕ, куçаруçи, Чăваш АССР искусствăсен тава тивĕçлĕ деятелĕ, РСФСР культурăн тава тивĕçлĕ ĕçченĕ, Чăваш Республикин халăх писателĕ Николай Терентьевич Терентьев пирĕнтен ĕмĕрлĕхех уйрăлса кайрĕ.

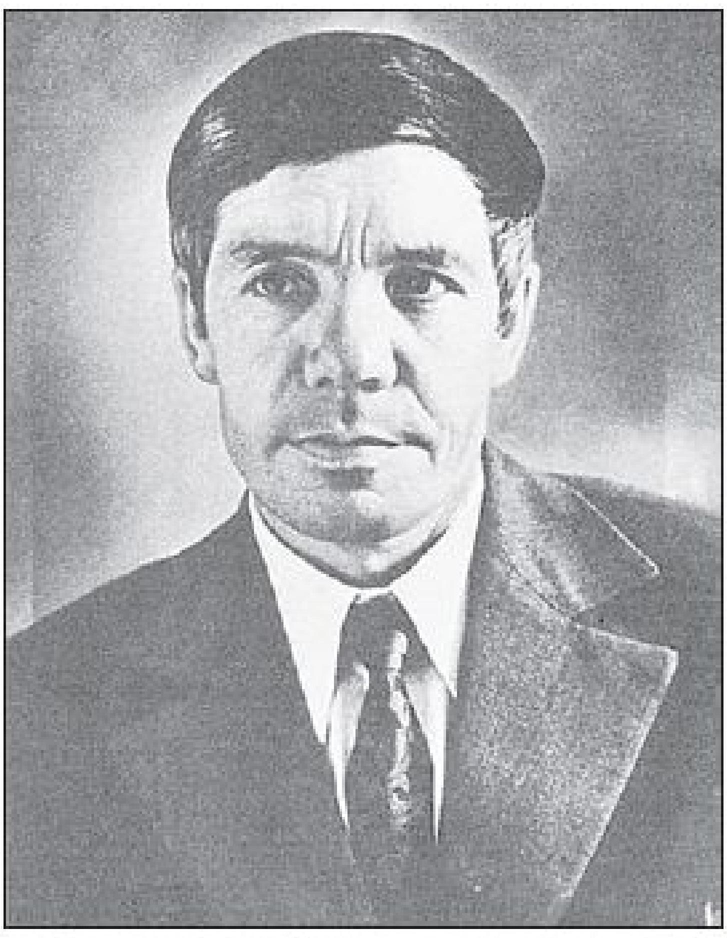

Николай Терентьев 1925 çулхи ака уйăхĕн 17-мĕшĕнче Çĕрпӳ уесне (халĕ Канаш районĕ) кĕрекен Кăшнаруй ялĕнче çуралнă. Чурачăкри вăтам шкула, А.В. Луначарский ячĕллĕ Театр ӳнерĕн патшалăх институчĕ (ГИТИС) çумĕнчи чăваш студине, И.Я. Яковлев ячĕллĕ Чăваш патшалăх педагогика институтне, А.М. Горький ячĕллĕ Литература институчĕ çумĕнчи Литература аслă курсĕсене пĕтернĕ.

Пĕр хушă тăван колхозра счетоводра вăй хунă Николай Терентьевич. Кĕçĕн классен вĕрентекенĕнче те тăрăшнă. Каярахпа К.В. Иванов ячĕллĕ Чăваш патшалăх академи драма театрĕнче актер, литература пайĕн ертӳçи пулнă.

Драматург, артист, куçаруçă

Николай Терентьевăн пултарулăхĕ чăваш театр искусствипе драматургийĕн историйĕнче капашсăр пысăк вырăн йышăнать. Наци драматургийĕн жанрсен анлăшне ӳстерес тĕлĕшпе те чылай ĕçленĕ çыравçă. 50 ытла пьеса тата сценари хайланă вăл. Нумай актлă пур пьесине те республика театрĕсем хапăлланă. Вырăсла куçарнă пьесисем тăрăх лартнă спектаклĕсене Чĕмпĕр, Ворошиловград, Брянск, Барнаул тата ытти хулара та курнă. «Сансăр пурнăç çук» (1971) пьеса вара аслă çĕр-шывăмăрăн 10 театрне çитнĕ. Унăн произведенийĕсене украинла, эстонла, пушкăртла, черкесла, мордвалла куçарнă.

Чăваш драма театрĕнче çак рольсене калăпланă Николай Терентьев артист: Сентиер (П.Осипов, «Айтар»), Ахмар (В.Ржанов, «Энтип»), Ваня Земнухов (А.Фадеев, «Çамрăк гварди»). Терентьев куçаруçă А.Островский, А.Арбузов, А.Софронов, С.Маршак тата ытти çыравçă хайлавĕсенчи сăнарсене чăвашла «калаçтарнă».

1950-мĕш çулсем

Мĕнпе палăрса тăраççĕ-ха Николай Терентьевичăн пьесисем? Чи малтанах – ĕçсен хĕрӳ аталанăвĕпе, çĕкленӳлĕхĕпе, ырра шаннипе. Романтика туртăмĕ те юлашки вырăнта мар. Ку уйрăмах геройсен шалти тĕнчине, кăмăлне кăтартнă чухне палăрать. Шăпах Николай Терентьевич этемĕн чунпа чĕм сăн-сăпатне уçса парас, кăмăл-сипет тата философи ыйтăвĕсене ăнлантарас тĕлĕшпе çĕнĕ утăмсем тунă.

«Сиреневая аллея» (1951) пьеса хыççăн Н.Терентьева драматург пек хаклама пуçланă. Пултарулăхăн малтанхи тапхăрĕнче (1950-мĕш çулсем) хайланă пьесăсенчен чылайăшне çамрăксене халалланă. К.В. Иванов ячĕллĕ Чăваш драма театрĕнче 1957 çулта лартнă «Арканнă юрату» (е «Çунатлисем те çĕр çинчех») ятлă пĕрремĕш спектакльтех куракансем умне яш-кĕрĕмпе хĕр-упраç тухса тăраççĕ. Вĕсем харсăр та хăюллă, мал ĕмĕтлĕ те тӳрĕ кăмăллă, чăн-чăн туйăмсене парăнма пултараканскерсем. Чылайăшĕ – çĕрпе çыхăннă ĕç çыннисем, рабочисем, интеллигентсем. Тĕп рольте – романтика геройĕ, ырăскер те ăш пиллĕскер. Хĕрарăмсен сăнарĕсене пайăррăн палăртмалла. Вĕсем пушшех те ăнăçлă, чипер. Иртнĕ ĕмĕрĕн аллăмĕш çулĕсенче çырнă ытти пьесăсем: «Ĕлĕкрен туслисем» (1954), «Йăнăш утăм» (1956), «Архип Кузьмич» (1958).

1960-70-мĕш çулсем

1960–70-мĕш çулсенче те палăртнă çултан пăрăнман Николай Терентьевич. Ăна çав-çавах кăмăл-сипет ыйтăвĕсем хумхантарнă. «Куккук çаплах авăтать» (1960) героикăллă-романтикăллă трагедире Тăван çĕр-шывăн аслă вăрçин темине хускатнă, пурнăçпа вилĕме, ырăпа усала хирĕçлетсе кăтартнă. Уйрăм сăнарсен шăпи, чун тăрăмĕ урлă пĕтĕм халăхăн паттăрла ĕçне куç умне кăларма пулăшнă вăл. Ку тапхăрта республика театрĕсен сценисем çинче «Кĕмĕл пĕлĕтсем» (1973) илемлĕ те хурлăхлă истори, «Тин çеç çуралнисем» (1976) романтикăллă пьеса-репортаж, «Çынпа çын пĕр мар...» (1977) пьеса тухнă.

«Çĕрпе хĕр» (1972) легенда-трагеди Пугачев пăлхавне хутшăннă чăвашсен телейсĕр шăпи пирки хыпарлать. «Хумсем çырана çапаççĕ» (1969) драма И.Я. Яковлевăн пархатарлă ĕçĕ-хĕлĕпе тата Ульяновсен çемйипе паллаштарать. «Çиçĕм хыççăн аслати» (1978) 1917 çулхи Октябрь хыççăнхи пулăмсене уçса парать.

Пуçăмăрсене таятпăр

Малаллахи тапхăрта çивĕч проблемăсен хускатакан çак тата ытти пьесăсене хайланă Николай Терентьев: «Атăл куçĕ (Манаймастăп сана)» (1980), «Пушар лаши» (1985).

Чăваш халăх писателĕн пултарулăхĕнче фольклор пысăк вырăн йышăнать. Тĕслĕххрен, тăван халăх сăмахлăхĕн йĕркисемпе усă курса «Çĕрпе хĕр» легенда-трагедие хайланă.

Н.Терентьевăн произведенийĕсем «После молнии...» (Мускав, 1981), «Колокола души» (Мускав, 1987), «Суйласа илнисем. 1 том» (Шупашкар, 1994) кĕнекесенче кун çути курнă.

Николай Терентьевич Терентьевăн çутă та ырă сăнарĕ пирĕн асра яланах пулĕ. Вăл чăваш драматурги историйĕн аталанăвне хывнă тӳпе калама çук пысăк. Эпир, çамрăксем, унăн умĕнче пуçăмăрсене таятпăр, хисеплĕ çыравçа тав сăмахĕ калатпăр.

Ольга АВСТРИЙСКАЯ.